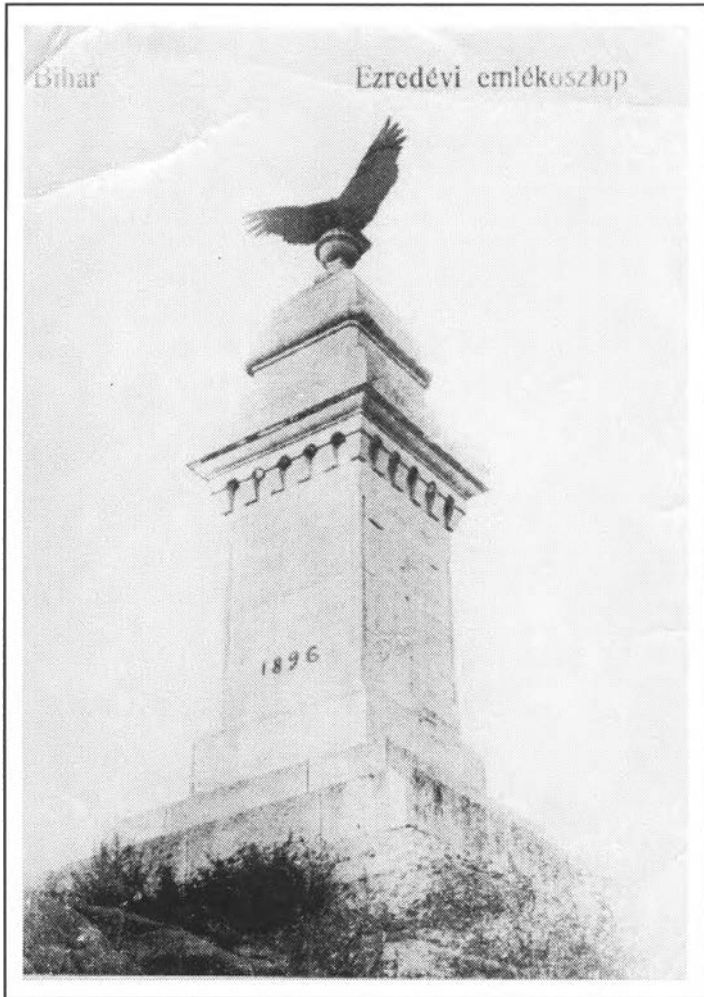

PARTIUMI FÜZETEK 1.

BIHAR

BIHAR

HELYTÖRTÉNET

Írták:

Borbély Gábor

Csernák Béla

Mahajduda János

Kiadja a Partiumi és Bánsági Múemlékvédő és Emlékhely Bizottság
és a Bihari Református Egyházközség

1997

Fényképek:

Tiejan János

Kiss Csilla - a fedőlapon

Számítógépes szedés:

Póti Csaba

A sorozatot szerkeszti:

Dukrét Géza

A kiadvány fő támogatója:

BETHLENDI ISTVÁN

TÖRTÉNELMI VISSZAPILLANTÁS

Bihar gazdag történelmi múltú nagyközség Nagyváradtól északra (14 km) a Szatmárnémetibe vezető útvonal mentén fekszik.

A hajdani Biharvár, Bihar vármegye névadó székhelye lett. Hatalmas méretű földvára hazánk legimpozánsabb ilyen jellegű emléke. A téglalap alakú, 150x115 m nagyságú, 6-7 m magas földhányásból álló földvár a honfoglalás előtti időből származik. Történészek szerint bolgár szlávok építették a IX. században. Maga Bihar helynév is szláv eredetű. Anonimus Gesta Hungarorum című művében a bihari vár Ménmarót fejedelem székhelyeként tűnik fel. A honfoglalást követően Árpád negyedik, legkisebb fiának, Zolta trónörökös országának központja. Bihar történelmének legszebb lapjai az Árpád-ház első királyainak idején íródtak. A Szent István alapította - történészek véleménye szerint 44 - vármegyék egyikének székhelye éppen Biharvár. Hóman Bálint Szent István és kora című munkájában olvashatjuk: "A vármegyék középpontjában egy-egy vár állott, amely vagy már korábbi építmény volt s így a szerteszét itt talált néptörödékek nyelvén való elnevezésüket tartották meg, vagy pedig Szent István alatt építették őket s ekkor első ispánjuk után nevezték el."

Biharvár központja volt a hercegségnek (dukátus) is, melyet a krónikák szerint Árpád unokaöccse, Előd fia, a Csák nemzetség őse Szabolcs (X. század) trónörökös szervezett meg. A legkalandosabb életű magyar király, Salamon és Géza herceg 1064 januárjában a főpapok közvetítésével kibékülnek. Együtt ülik meg - áprilisban - a húsvéti ünnepeket és megosztják a hatalmat. Salamon megtartotta a királyság területének 2/3-át, 1/3 részét pedig a hercegre (dux) bízta, királyi jogkörrel. "Gézáé lett a dukátus, amelynek vezetésébe bevonta testvérét, Lászlót is. A hercegek közül Géza feltehetően a nyitrai, míg bátyja megbízásából László a bihari részek irányítását látta el." (Kristó Gyula - Makk Ferenc)

Szent István a világi igazgatással párhuzamosan az egyházmegyéket is kijelölte, közülük többet még életében (1038 előtt) meg is szervezett: az esztergomi érsekséget, a veszprémi, győri, pécsi, váci, egri, kalocsai püspökséget. "A további három püspökség közül csak a csanádiról vannak biztos adataink, mégis a bihari (később váradi) és az erdélyi (később gyulafehérvári) püspökségről is bizvást feltehetjük, hogy István-koriak. A bihari püspökséget azért vélik többen I. László király alapításának, mert később ő helyeztette át Váradra, igaz ugyan, hogy 1111-ben még szó esik a bihari püspökségről de két évvel később már a váradi püspökről

beszélnek a források. Az mindenesetre tény, hogy már Péter király korában fontos megbízatása volt Leodvin bihari püspöknek, nevezetesen a fehérvári királyi kincstár ereklyéinek hitelességét ellenőrizte.” (Bakay Kornél)

1068-ban a Borgói-, 1091-ben a Törcsvári-szoroson kunok, valójában török nyelvű besenyők és úzok törtek be Erdélybe, majd a Meszesi-kapun áthatolva szinte teljesen felégették a Nyírséget, Érmellékét és Bihart. Biharvár, e súlyos csapásokat követően veszítette el jelentőségét. Szent László király az általa alapított váradi monostor köré, 1091-1093 között egy kör alakú földvárat építtetett és átköltöztette a püspökséget is.

Bihar első írásos említése 1067 körül történik: “Byhoriensis civitas” (várispánság), 1075-ben pedig “Bichor civitatis” alakban jelenik meg. “1075-ben I. Géza a garamszentbenedeki apátságnak adta Bihar vára közelében Ártándot s Bihar mellett egy földet melyen 20 ház jobbágy lakott” (Győrffy György). 1093-1094 között Szent László Biharvár és a Körös vámját a bihari püspökségnek adományozta.

Régény (villa Reguen), ma puszta Bihar mellett - északnyugatra - , 1177. évi határjárásában a bihari vár kapuőrzőinek földjét említi, ami bizonyítja, hogy a vár továbbra is betöltötte igazgatási, gazdasági szerepét a vármegye életében.

Biharvár még a XIII. század elején is jelentős szerepet játszott a vármegye életében; a társadalmi és gazdasági élet minden képződményében jelen van. “Idevaló poroszlók 1214, 1215, 1219, 1220-ban szerepelnek” (Győrffy György). A poroszlók (pristaldus) tekintélynek örvendő bírósági tisztségviselők voltak a középkorban. Feladatuk volt a megidézés, az ítélet szabályszerű végrehajtása, mi több tanúvallomásaikat a hatóságok hitelesnek fogadták el.

A középkorban nemcsak Váradnak (Olaszi, Velence városrészek), Szalacsnak (Bécs, Burga negyedek) voltak idegenből származó lakosai (hospesek), de Biharnak is, akik főként kézművesek voltak és az egyházi építkezésben játszottak fontos szerepet. “A XII. század végén élt azon német nevű (Valderus) bihari telepes, akinek unokája, Hus fia István pap 1235-ben 6 M-ért felszabadította a nála zálogban levő Hémi Henguch-et családjával együtt. Ez az adat német lakosságra mutat” (Győrffy György).

Egy 1213. évi váradi regestrumbeli adat szerint egy tűzesvaspróbán megégett ember a bihari egyházba menekül. Az itteni esperességről is ekkortól vannak adatok, mely a Sebes-Köröstől északra eső plébániákat ügyelte fel.

A váradi püspökség 1290-1294 közöttre tehető tizedjegyzéke szerint Bihar egy évben 120 kepe tizedet fizetett, papja pedig 1/2 márká szerzetadományt pénzben.

1332-1337 között pápai adószedők járják az országot és hat éven át beszedik a papság tizedjövedelmének tizedrészét. “Két papja 1332-37: évente 50 gs. pápai tizedet fizet, ami mezővárosi szintre mutat” (Győrffy György). Szokás szerint, a középkorban hospes kiváltsággal bíró települések mezővárosok voltak, vagy

azokká fejlődtek. A pápai tizedjegyzékben feltüntetett összegek alapján Várad 327, Debrecen 144, Váradolaszi 114, Bihar 50, Püspöki 50, Belényes 42 garassával a vármegye legnépesebb települései voltak.

Bihar középkori külső képét, települési rendjét ma már szinte lehetetlen rekonstruálni, azt azonban Bunyitay-tól tudjuk, hogy több utcás település volt: nevezetesen a Szent Miklós, Szent János, Szent Péter és Tót utcák neve őrződött meg.

Bihar folyamatosan vámszedő hely volt, egy 1470. évi adat pedig "oppidium Byhar" néven említi. Ezek az adatok bizonyos tisztásgviselők, de kézművesek jelenlétét is feltételezik: bodnárok, bognárok, kovácsok.

1552 februárjában a pozsonyi országgyűlés elrendelte, hogy minden jobbágytelekből három, a következő két évben pedig évenként másfél forint szedessék az ország költségeinek fedezésére. Városi és községi bírák szedték az adót, amiről jegyzőkönyvet vezettek. A vármegye legnagyobb települése ekkor Debrecen volt 1216 portával. A mai Bihar megye legnépesebb települései Stefan Pascu számításai szerint a következők voltak: Várad 540 porta, 1150 család, 5500 lélek, Bihar 157 porta, kb. 3380 lélek, Diószeg 99 1/2 porta, kb. 2150 lélek, Püspöki 73 porta, kb. 1550 lélek, Belényes 70 porta, kb. 1510 lélek.

Az 1552-es összeírást követő adatokat már nem ismerjük pontosan, hisz azokat már a török adószedők állították össze. Sajnos, portyázó török csapatok egyre gyakrabban rabolnak, fosztogatnak, égetnek fel falvakat. A lakosság pedig hol a nádasokba, hol a hegyekbe menekül. A török hódoltságot követően elnéptelenedett falvak, pusztává változott települések, fűvel benőtt templomromok érzékeltetik a pusztítás mértékét. Bihar község túlélte a törökvilágot.

1692-ben már megalakul az új kamarai kerület Nagyvárad középponttal és nyomban el is kezdi a lakott és lakatlan helyek összeírását, feltüntetve a lakosok nevét, vagyoni és gazdasági viszonyaikat. Az összeírást elsőként Mezősi Károly dolgozta fel. Ami feltűnő, a lakosság nagyarányú pusztulása!

Bihar 44 háztartással szerepel, Nagyvárad eggyel sem, annak tudhatóan, hogy a 32 évi török uralom alatt teljesen kipusztult. A megye legnépesebb helysége Diószeg volt, 201 családot írtak össze benne.

Bihar község népessége és gazdasági viszonyai 1692-ben:

Háztartások száma 44;

Egész telek száma 2, 1/2 telek egy sem, 1/3 telek egy sem, 1/4 telek egy sem;

Fiúk száma 42; Leányok száma 25; Lovak száma 9; Ökrök száma: 103; Tehenek száma 37; Borjúk száma 39; Juhok és kecskék száma összesen 155; Disznók száma 18; Méhesek száma 9;

Szőlő kapás napszámok szám 496;

Őszi és tavaszi köből vetések száma egy sem;

Szekér széna száma egy sem.

Rögvest megállapítható, hogy feltűnően nagy a szarvasmarhák száma, ellentétben az igavonó lovakkal. Juh, kecske is van elég, de kevés a disznó. Szénát senki sem takarított be, vetni sem vetettek. Mindez arra enged következtetni, hogy a hadak útjába eső Bihar lakóinak többsége más faluba, védettebb helyen húzódhatott meg, és még 1692 őszén is csak kevesen merészkedtek haza. Nagy a szőlőterület, de azt aligha hagyták műveletlenül, még a hódoltság éveiben sem.

Ez volt hát az alap, amelyből Bihar fejlődése kiindulhatott a törökvilágot követően! Mezősi Károly alapján talán érdemes közölni azoknak a bihariaknak a személynevét, akik már 1588-ban is itt laktak, átvészelték a hódoltságot és az 1692-es összeírásban is itt szerepeltek: Gyulay, Kagyay, Kun, Méhes, Molnár, Nagy, Pap, Szép, Tar, Veres és Virginiás.

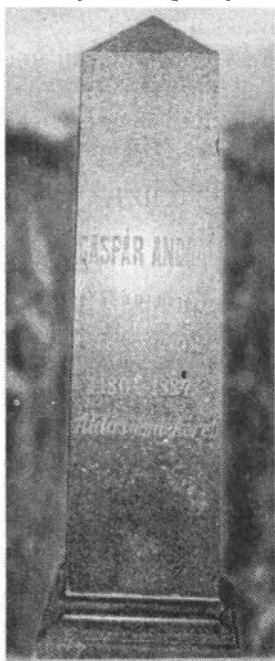
Bihar pusztult a Rákóczi szabadságharc idején is, mi több egy tragikus esemény színhelye volt. Elsőként a megyében a diószegi kurucok ragadtak fegyvert Bóné András vezetésével, ám 1703. augusztus elején véres vereséget szenvedtek a váradolaszi rác katonaságtól, hogy alig egy hónap leforgása alatt - megerősödve - előbb lerombolják a rácok lakóhelyét, majd Bélyfenyérnél szétverjék őket az ezereskapitány vezetésével. A lelkes de harcértékben a császári zsoldosoknál képzetlenebb kurucok, Várad ostroma idején, hol Diószegen, hol Félegyházán, hol Biharon táboroznak. Bél Mátyás (1684-1749) történetíró, "a kuruc idők kortársa", aki feltehetően 1726-ban járt megyénkben, értékes leírást rögzített, talán szemtanútól, a Biharon történekről: "A közeli polgárháborúban sokan haltak meg itt nemcsak magyarok, de németek is, miközben most ezek, majd azok foglalták el a várost. De nem volt nagyobb pusztulás, mint ami a magyarokkal történt, akik a háború befejezése után vigyázatlanul itt késedelmeskedtek. Ugyanis amikor néhány csapatuk egy kiváló férfinek, Thordainak a vezetésével a városban megszállt, és a templom mellé épített sáncban és árokban - merészebben, mint ami megengedhető volt - rejtőztek, a váradi védelemtől és néhány rác csapattól megtalálva, mindnyájan, néhányukat kivéve, akik sebesülten elmenekültek, elpusztultak. Tudniillik a német katonaság, miután felgyújtotta a várost, betört a sáncba, és mindenkit, aki eléje került ledöfött. Akkor nagy csapás érte a város lakóit, nemcsak a lakóhelyeiket vesztítették el, hanem sokáig számkivetésben kellett lenniük a sok katona miatt, a város körüli falvakban". Talán azt róhatnók fel Bél Mátyásnak, hogy az esemény nem a szabadságharc végén, hanem 1704. január 8. hajnalán történt. A

sok-sok névtelen kuruc vitéz mellett elestek Székely Mózes, Tordy Ferenc kapitányok is. Emléküket márvány tábla őrzi: "Itt nyugsznak/Az 1704 évi január 7-én való éjjeli ütközetben/Jármly Ferencz/Kurucz kapitánnyal együtt dicsően elesett/Kurucz vitézek/Hazáért és szabadságért vérzett hősök emlékére/Állította Bihar község közönsége az Úr 1908-ik évében".

A Rákóczi-szabadságharcot követően, több mint egy évszázadon át Bihar is zavartalanul fejlődhetett. Az 1720. évi országos összeírásban már 202 adózó háztartást vettek számba. Bél Mátyás is említi erős, tüzes borait. Érdekességként, a bihari szőlőket már a XIII. század elején említik: "1214-ben Boleszló váci püspök azon 5 bihari szőlőt, melyet testvérétől, Elvin váradi püspöktől vásárolt, a leleszi prépostságnak adta" (Györfly György). Bihar egészen napjainkig mezőgazdasági jellegű település, melynek több mint 8000 holdas határát változtatónak, de jó minőségűnek mondják. Fényes Elek statisztikai igényességgel ír Biharról is. "Váradhoz 1 mérföldnyire, síkságon, 330 r. kath., 2000 ref., 12 zsidó lak., szép új kath. paroch. házzal és templommal, ref. tornyos anyaegyházzal, postahivatallal. Határa 8334 hold, melyből 2898 h. szántó, 1676 h. rét, 1063 h. legelő, 2700 hold szőlő; erdeje nincs. Ebből urb. szántó 888, rét 666; majorsági szántó 2010, rét 1010 hold. Földje jó mivelés mellett, mindent gazdagon visszaad; roppant szőlőhegye híres fejér bort terem, s ezen a debreczenieknek s más vidékieknek sok szőlőt birnak. Határát nedvesítik a Kis-Körös és Kösmő vizek. A város északi végétől néhány száz lépésnyire, éppen a Székelyhídra vezető jó kavicsos országút mellett

Gáspár András sírköve

épségben látható egy roppant földvár négyszegletre építve. Ezt némelyek még Ménmarót bihari fejedelem által épített várnak tartják, de bizonytalan...Vásárokat nem tart. A város birtokosa a váradi püspök."

Az 1848/49-es szabadságharcban bihari nemzetőrök is derekasan harcoltak, az otthon maradottak pedig adományokkal segítették a forradalmat: gabonával, szénával, pár csizmákkal, inggel, lábravalóval a honvédeknek. A szabadságharc bukása után itt talált menedéket, nyugalmat Gáspár András (1803-1884) honvéd-tábornok. A cs. kir. hadsereg 9. Miklós cár nevét viselő huszárezredének volt a kapitánya, de a szabadságharc kitörésekor lemondott rangjáról és a nemzeti hadseregbe lépett ahol tábornokságig vitte. Ám megismerve a "függetlenségi nyilatkozatot", ahogy Klapka írta: "némileg visszvonult s többé szolgálatot nem teljesített". Előbb halálra ítélték, majd azt tíz évi várfogságra mérsékeltek. Másfél év után szabadult a börtönből és Biharon telepedett le. 1868-ig postamester volt, 1868-1875 között pedig a bihari kerület országos képviselője.

Bihar, ki tudja mióta, de erősen vonza a történelem, a honismeret iránt érdeklődők figyelmét. K. Nagy Sándor (1846-1921) a Bihar megyei helytörténeti írás úttörője szép szavakkal tárja elénk a nagyközséget, érződik melegsége ahogy az itteni emberekről szól, érdekesek a földvárra vonatkozó megállapításai, méginkább amit a református templomról mond. "Bihar barátságos kis tiszta magyar mezőváros, jó szőlő- és bortermő, északról délre nyúló hegy tövében, egészen síkon, - fehérre meszelt nádas, cserepes házai közül kimagasló két sugár magas fehér tornya messze ellátszik a nyugat felől elterülő, csak nádas rét s alig észrevehető apró halmok által félbeszakított termékeny alföldi rónaságon. Itt van az alföldi délibábos rónaság északkeleti határa, honnan kiindulva a keletfelé vonuló hegyek...A bihari templomról az a hír volt elterjedve, hogy nem lehet bemészni belől, mert a fal mindig keresztül veresedik. Vajon nem valami régi falfestményekre lehet ezt a hírt vonatkoztatni? Ha megkérdezzük azokat a szép magyarfajta erős, izmos, barátságos lakosokat, szívesen eljönnek velünk a város északi részéhez alig 300 lépésnyire levő nagy földsánchoz, a "Földvárhoz", melynek külső kerülete 1100, belül 616 lépés, magassága kívülről 34, belül 19 lépés, - az alap 50 lépés szélességből indul felfelé s 4 lépés szélességben végződik; van rajta 3 kapuhely; délről, délnyugatról és északról, - keleti részéhez van függesztve egy másik kis földvár az un. Leányvár, melynek kerülete 218 lépés s a földhányás teteje 5 öl széles; - e mellett egy 15 öl hosszú kettős sánc árok nyúlik kelet felé, párhuzamosan, 2 öl távolságra egymástól; a fővár közepén egy ó-kút van, - a monda szerint - telve fegyverekkel és ember-csontokkal".

Bihar községet a századfordulón a fellendült gazdasági élet jellemezte, ami nagyarányú építkezést indított el és a kulturális élet fejlődését is maga után vonta. De van lelkesedés, adakozási kedv is, hogy millenneumi emlékművet emeljenek, majd emléktáblát állítsanak a lemészárolt kuruc vitézek emlékére. Száz esztendő távlatában, úgy érzem érdemes megidézni a korabeli Bihar népesedési, vallási és oktatási adatait: 1850/2342 lakos, 1857/2021, 1870/2501, 1880/2350, 1890/2534, 1900/2889 élt a nagyközségben.

A népesség megoszlása vallásfelekezetek szerint:

	Ref.	R. kat.	Gör.kel.	Gör.kat.	Evangélikus	Izraelita
1880	1647	403	104	73	–	123
1890	1789	472	97	44	4	128
1900	2126	449	102	94	6	112

Sipos Orbán szerint, Biharon a századfordulón református és római katolikus vegyes iskola működött, az előbbi alapítási éve feltételezhetően a XVI. századra tehető, míg a katolikusról tudjuk, 1828-ban alakult. A 6-11 éves tanköteles gyermekek száma 441, kiket 4 okleveles tanító tanított: Borbély Lajos, Herczegh Kálmán, Juhos Lajos a reformátusokat, Bellovits Antal pedig a római katolikusokat.

Az 1943-ban állított
Turul-madár emlékmű

Az 1992-es népszámlálási adatok szerint Biharon ma 3072 ember él, akik közül 2777 magyar, 288 román. Felekezeti megoszlás szerint 2095 református, 292 római katolikus, 228 görög keleti és 162 baptista.

E szép múlttal rendelkező, ideális földrajzi fekvésű, utak metszéspontjában álló településen a lakosság többsége ma is a mezőgazdaságból él, de a '89-es fordulatot követően elszaporodtak a községben a vállalkozások, melyek igen széles skálán mozognak és részt vállalnak a szolgáltatások színvonalának emelésében.

Megjegyzés:

Bihar legutóbbi adatai szerint (1997) összlakossága 3065 (1475 férfi és 1549 nő), utcáinak hossza 15130 m. Mezőgazdasági összterülete 3359 hektár, melyből 2592 hektár szántóföld (1285 hektár társas, 1307 magánszektor), 414 hektár legelő, 258 hektár szőlő, 95 hektár kaszáló.

A REFORMÁTUS TEMPLOM

Ez a templom nem tekinthető falunk első templomának. Hogy az első templom hol lehetett, mikor épült és milyen volt, arról csak feltételezéseink vannak.

Sorrendben tehát ez a második templom. Valószínűleg a tatáruladás után épült, de pontosan meghatározni, hogy mikor-, nem tudjuk. Az akkori igények szerint, az elsőnél lényegesen nagyobb templomot építettek: a mai templom őstét.

A sok átalakítás elmosta eredeti stílusa saját jellemzőit. A valószínűleg XIV. századra mutató jelek (oszlopok vonala) csúcsíves templomot sejtetnek, melynek eredetileg -valószínűleg - boltíves mennyezete volt, közepén oszlopsorral. Ez a belső teret ketté osztotta, kéthajós teret képezve. Feljegyzett, régi hagyomány szerint ezeket az oszlopokat "kőből faragott emberi alakok" díszítették, ami a faragott gyámkövekre utal.

A régi jegyek idővel eltűntek: a mennyezet megváltozott, a csúcsíves ablakokat befalazták, újakat vágtak, az egykori szentély eltűnt és a helyére épített karzatra orgona került. Eredetileg ezen a részen lehetett a torony is, melynek romjai még a múlt század közepén látszottak.

A templom eredeti méreteiben is nagyinak számított (26 x 14 m), mely utal a falu népes múltjára.

Az 1802-ben befejezett nagy átépítés nyomán egész szerkezete megváltozott, kívül-belül új formát kapott. Jelentősebb még az 1979-es közadakozásból történt renoválás.

1994-ben a tornyot és a tetőszerkezetet javították meg, 1995-ben a teljes templombelső, majd 1996-ban a templomkülsőt és a templomot övező kőkerítés teljes felújítása következett.

1996. augusztus 4-én a III. Magyar Reformátusok Világtalálkozója alkalmából Dr. Kocsis Elemér, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke újrászenteli.

Az orgonát 1837. június 11-én Alvintzy Mihályné Máthé Sára adományozta. Ezt később, 1892-ben Fradl Lipót nagyváradi orgonakészítő átalakította, kibővítette s így lett 12 regiszteressé. 1934-ben volt javítva, majd a háborús sérelmeket 1963-ban orvosolták (de 3 sor síp mind a mai napig hiányzik).

Eredetileg 3 harangunk volt: egy 198 kg-os (1786-ból), 358 kg-os (1815-ből), 573 kg-os nagy harang (1805-ből). Az első világháború ismert intézkedése nyomán 1917. április 9-én az első két harangot hadi célokra elvitték s maradtunk eggyel. E mellé 1955-ben került egy kis harang.

Ugyancsak a toronyban található az idős óraszerkezet, mely a budapesti Müller János óragyárából származik. A 3 koloncos óra ma is működik.

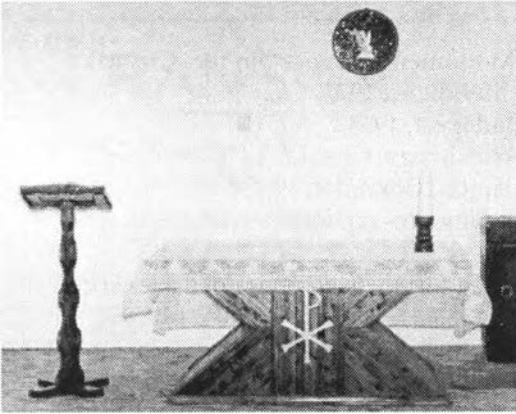
A második világháború szomorú sebeket ejtett egyházunkon. A parókiát feldúlták, az iratok, anyakönyvek megsemmisültek és a régi kegyszerek eltűntek. Csak egykori egyházi kiadványainkból tudjuk, milyen kelyhek-kancsók voltak birtokunkban:

aranyozott ezüst kehely 1614-ből B.S.D. felirattal; kehely 1621-ből; keresztelési tál 1687-ből; keresztelési kanna 1780-ból .

A templomban látható keresztelőmedence (baptisztérium) 1931-ben készült.

Tűzvészek, világégések után a hívek anyagi áldozatai és munkái révén - a templomot bár pusztították, de el nem pusztult. Eleink példája int: Ragaszkodjunk vallásunkhoz! (Zsid 4,14) és "Vigyázzatok, hogy valaha ne legyen bármelyikötöknek hitetlen gonosz szíve, hogy az élő Istentől elszakadjon!" (Zsid 3,12)

A megváltozott igények eredményeként, egyházunk új dísze a Bárkának nevezett imaterem. 1991-ben született a határozat, s 1992. szeptember 20-án lett felszentelve ez a második lelki otthon, ahol vallásóra, bibliaóra, délutáni istentisztelet, IKE, presbitergyűlés van. Az épület anyagát adományból vásároltuk meg, a presbiterekkel az élen közmunkával épült és a hollandiai Arnhem városi testvérgyülekezetünk adta teljes bútorzatát. 120 ülőhelyes.

A Bárkában

A KATOLIKUS TEMPLOM

A katolikus gyülekezetnek valamikor Szent Péter apostol tiszteletére épített temploma volt (ebből maradt fent a Péter utca elnevezés). A jelenlegi templomot, melyet három évig építettek, 1826. augusztus 15-én, Vurum József püspöksége idején, Nagyboldogasszony tiszteletére szentelték fel. A torony magassága 26 m, hosszúsága 21 m és szélessége 12 m.

Oltárképe és orgonája (6 regiszter) az 1830-as évekből származik. Az életnagyságú Mária-szobrot, 1912-ben, az olaszországi Tirolból hozták. 1919-ben Szentkirályi Zoltán adományából csináltatták a mozaikolást és az ablakok fémkereteit. Ugyanakkor készítették a szőszéket és a padokat.

A templomtoronyban eredetileg három harang volt. 1914-ben két harangot elvittek, a legkisebb harang maradt meg épen a toronyban. 1926-ban egy hatmázsás harangot kapott a templom Ausztriából, amely 1985-ben, pünkösd napjára megrepedt. 1986-ban a repedt harang helyére a tenkei Vass Zoltán református lelkipásztor műhelyében egy négy és fél mázsás harangot öntöttek. Polgár János plébános idejében a Boldogságos Szűzanya tiszteletére Dr. Dászkál István ordinárus szentelte meg.

A templom külsejét 1973-ban felújították, Gocsy György kanonok idejében, valamint 1990-ben Polgár János tiszteendő idejében. A kerítést a Nagyváradon felosztott Olaszi Temető kerítéséből építették 1985-ben. 1997-ben a gyülekezet a hiányzó kerítést felépítette. (Mahajduda János plébános idejében).

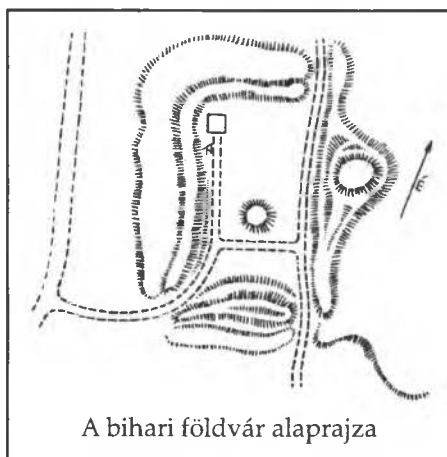
A feszületet 1912-ben Papp László állította. A '60-as években eltűnt a feszület, melynek helyére 1987-ben újat állítottak. A templombelső 1959-ben renoválták és bevezették a villanyt. 1988-89-ben újra felújították és a mennyezetre három szentkép került fel: Utolsó vacsora, Gecsemáné-kert, Úrunk színeváltozása.

Kegyűgyai közül külön megemlíjük az oltári szentségtartót és a miséző kelyhet.

IRODALOM

- Alexandru Avram/Ioan Godea: Monumente istorice din țara Crișurilor Meridiane, 1975.
- Szent István élete és alkotásai. Budapest, 1938.
- Kristó Gyula-Makk Ferenc: Az Árpád-ház uralkodói. I.P.C. Könyvek.
- Bakay Kornél: A magyar államalapítás. Gondolat, 1981.
- Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Budapest, 1978.
- Bunyitay Vince: A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig. 1-111.Nagyvárad. 1883-84.
- Ștefan Pascu: Voievodatul Transilvaniei. 11. Dacia, 1979.
- Mezősi Károly: Bihar megye a török uralom megszűnése idejében/1692/ Budapest, 1943.
- Bél Mátyás: Bihar megye leírása/ A Bihari Múzeum Évkönyve 11. Berettyóújfalu, 1978.
- Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. 1951/1984/.
- K. Nagy Sándor: Bihar-Ország. Nagyvárad, 1-111. 1883-1888.
- Sipos Orbán: Biharvármegye a népesedési, vallási, nemzetiségi és közoktatási statisztikai szempontból. Nagyvárad, 1903.

A bihari földvár alaprajza

TRANS S.R.L.

ABC

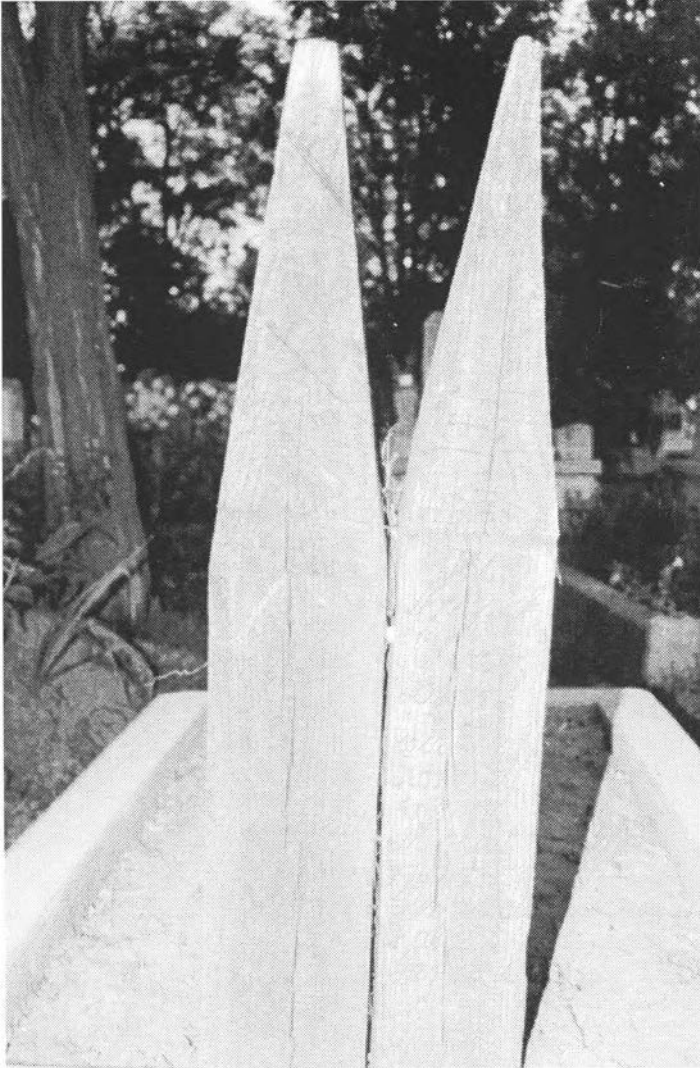
A **TRANS ABC** KFT. ÉPÍTŐANYAGRAKTÁR
BIHAR, TRANDAFIRILOR U. 54. sz. TEL: 102
IGAZGATÓ: BETHLENDI ISTVÁN

- **ÉPÍTŐANYAGOK:**
  - cement
  - mész
  - gipsz
  - fehér cement
  - cserép
  - téglá
  - kőpor
  - mozaik
- **FESTÉKEK:**
  - olajfestékek
  - porfestékek
  - diszperzit falfesték
- **ELEKTROMOS CIKKEK:**
  - kapcsolók
  - konektorok
  - kábelek
  - PVC csövek
  - égők
- **VÍZSZERELÉSHEZ:**
  - csövek
  - csapok
  - könyökök
- **SZERSZÁMOK, MOSÓPOROK, CSEMPEKÁLYHÁK, PARKETT**

*Nálunk szinte mindent megtalál,
ami egy ház építéséhez szükséges!*

Szeretettel várjuk kedves vásárlóinkat üzletünkbe.

HÉTFŐTŐL-PÉNTEKIG 7-18 óráig
SZOMBATON 7-14 óráig

Csónakalakú fejfák a temetőben